

14 januari 1999

A4-0005/99

BETÄNKANDE

om miljö, säkerhet och utrikespolitik

Utskottet för utrikes-, säkerhets- och försvarsfrågor

Föredragande: Maj Britt Theorin

Föredragande för yttrandet*:
Olsson, utskottet för miljö, folkhälsa och konsumentskydd

(* Hughes-förfarandet)

DOC_SV\RR\370\370003\caj\agi

PE 227.710/slutlig

INNEHÅLL

	<u>Sida</u>
Protokollsida	3
A. FÖRSLAG TILL RESOLUTION	4
B. MOTIVERING	12
<u>Bilaga I:</u> Förslag till resolution B4-0551/95	
Yttrande från utskottet för miljö, folkhälsa och konsumentskydd*	
(* Hughes-förfarandet)	

PROTOKOLLSIDA

Vid plenarsammanträdet den 13 juli 1995 meddelade parlamentets ordförande att han i enlighet med artikel 45 i arbetsordningen hänvisat förslaget till resolution från Rehn Rouva om möjligheten att kunna använda militära resurser för miljöändamål (B4-0551/95) till utskottet för utrikes-, säkerhets- och försvarsfrågor, som utsetts till ansvarigt utskott och till utskottet för miljö, folkhälsa och konsumentskydd som utsetts till rådgivande utskott.

Vid plenarsammanträdet den 15 november 1996 meddelade parlamentets ordförande på begäran av utskottsordförandekonferensen att utskottet hade fått tillåtelse till att utarbeta ett betänkande.

Vid utskottssammanträdet den 19 november 1996 utsåg utskottet för utrikes-, säkerhets- och försvarsfrågor Maj Britt Theorin till föredragande.

Vid plenarsammanträdet den 19 juni 1998 meddelade parlamentets ordförande att detta betänkande skulle behandlas enligt Hughes-förfarandet av utskottet för utrikes-, säkerhets- och försvarsfrågor och utskottet för miljö, folkhälsa och konsumentskydd.

Vid utskottssammanträdena den 5 februari 1998, den 29 juni 1998, den 21 juli 1998, den 3, 23 och 28 september 1998, den 13, 27 och 29 oktober 1998 och den 4-5 januari 1999 behandlade utskottet för utrikes-, säkerhets- och försvarsfrågor förslaget till betänkande, och vid sammanträdena den 5 februari 1998 och den 3 och den 23 september 1998 behandlade underutskottet för säkerhet och nedrustning förslaget till betänkande.

Vid det sistnämnda sammanträdet godkände utskottet för utrikes-, säkerhets- och försvarsfrågor förslaget till resolution med 28 röster för och 1 nedlagd röst.

Följande var närvarande vid omröstningen: Spencer (ordförande), Theorin (föredragande), Aelvoet, André-Léonard, Barón Crespo, Bertens, Bianco, Burenstam Linder, Carnero González, Carrozzo (suppleant för Colajanni), Dillen, Dupuis, Gahrton, Goerens (suppleant för Cars), Graziani, Günther (suppleant för Gomolka), Lalumière, Lambrias, Pack (suppleant för Habsburg-Lothringen), Pettinari (suppleant för Imbeni i enlighet med artikel 138.2 i arbetsordningen), Piha, Rinsche, Sakellariou, Salafranca Sánchez-Neyra, Schroedter (suppleant för Cohn-Bendit), Schwaiger (suppleant för Lenz), Speciale, Swoboda (suppleant för Hoff), Tindemans, Titley och Truscott.

Yttrandet från utskottet för miljö, folkhälsa och konsumentskydd bifogas detta betänkande.

Betänkandet ingavs den 14 januari 1999.

Fristen för ändringsförslag till detta betänkande kommer att anges i förslaget till föredragningslista för den sammanträdesperiod vid vilken det skall behandlas.

A.
FÖRSLAG TILL RESOLUTION

Resolution om miljö, säkerhet och utrikespolitik

Europaparlamentet utfärdar denna resolution.

- med beaktande av förslaget till resolution från Rehn Rouva om möjligheten att kunna använda militära resurser för miljöändamål (B4-0551/95),
- med beaktande av Förenta Nationernas studie, "Charting potential uses of resources allocated to military activities for civilian endeavours to protect the environment", (UN A46/364, den 17 september 1991),
- med beaktande av sin resolution av den 17 juli 1995 om "Trampminor: ett mördande hinder för utveckling" ⁽¹⁾,
- med beaktande av sina tidigare resolutioner om icke-spridning och provsprängning av kärnvapen och Canberrakommissionens rapport om avskaffande av kärnvapen av augusti 1996,
- med beaktande av Internationella domstolens enhälliga beslut om skyldigheten för kärnvapenstaterna att förhandla fram ett förbud mot kärnvapen (Advisory Opinion n° 96/22 av den 8 juli 1996),
- med beaktande av sin resolution av den 19 april 1996 om förslaget till rådets beslut om inrättandet av ett program för gemenskapsåtgärder för främjande av civilskyddet (räddningstjänst) ⁽²⁾,
- med beaktande av sina tidigare resolutioner om kemiska vapen,
- med beaktande av resultaten från Förenta Nationernas konferenser i Kyoto 1997 och Rio de Janeiro 1992,
- med beaktande av den utfrågning om HAARP och icke-dödliga vapen som hölls av utrikesutskottets underutskott för säkerhet och nedrustning i Bryssel den 5 februari 1998,
- med beaktande av artikel 148 i arbetsordningen,
- med beaktande av betänkandet från utskottet för utrikes-, säkerhets- och försvarsfrågor och yttrandet från utskottet för miljö, folkhälsa och konsumentskydd (A4-0005/99), och av följande skäl:

⁽¹⁾ EGT C 183, 17.7.1995, s. 47 (A4-0149/95).

⁽²⁾ EGT C 141, 13.5.1996, s. 258 (A4-0100/96).

- A. Det kalla krigets slut har djupgående förändrat den säkerhetspolitiska situationen i världen och den militära avspänningen har resulterat i omfattande nedrustning inom den militära sektorn i allmänhet och inom kärnvapenområdet i synnerhet, varigenom omfattande militära resurser har frigjorts.
- B. Trots att den geostrategiska situationen har förändrats totalt efter det kalla krigets slut, har detta inte medfört någon nämnvärd minskning av risken för att katastrofalt skada den globala miljöns integritet och hållbarhet, i synnerhet den biologiska mångfalden, antingen genom att kärnvapen avfyras av misstag eller utan tillåtelse eller genom att kärnvapen avfyras med tillåtelse på grund av vad som felaktigt uppfattas som ett hot om ett nära förestående angrepp.
- C. Denna risk skulle på mycket kort tid kunna minskas betydligt om alla kärnvapenstater snabbt genomförde de sex stegen i Canberrakommissionens rapport, i synnerhet om alla kärnvapen drogs tillbaka från nuvarande högsta beredskap och alla vapen gradvis överfördes till en strategisk reserv.
- D. Artikel 6 i ickespridningsavtalet från 1968 förbinder kärnvapenstaterna att inleda uppriktiga förhandlingar om ett avtal om allmän och fullständig kärnvapenedrustning, och de principer och mål som antogs vid avtalskonferensen 1995 bekräftade på nytt att fördragets yttersta mål var ett fullständigt avskaffande av kärnvapen.
- E. Miljöhot, flyktingströmmar, etniska motsättningar, terrorism och internationell brottslighet utgör nya, allvarliga säkerhetshot och förmågan att hantera olika former av konflikter får ökad betydelse i takt med att säkerhetsbilden förändras. Eftersom säkerhetshoten även är icke-militära är det viktigt att även militärrelaterade resurser tjänar icke-militära syften.
- F. Jordens resurser utnyttjas som om de vore outtömliga, vilket har lett till att natur- och miljökatastrofer allt oftare inträffar. Sådana lokala och regionala ekologiska problem kan få avsevärda konsekvenser i internationella relationer. Parlamentet beklagar att detta inte tydligare återspeglas i staters utrikes-, säkerhets- och försvarspolitik.
- G. Konflikter i hela världen är huvudsakligen inomstatliga snarare än mellanstatliga. Då mellanstatliga konflikter uppstår gäller de i ökad utsträckning tillgång till grundläggande, nödvändiga resurser, i synnerhet vatten, livsmedel och bränsle.
- H. Tillgång till dylika nödvändiga naturresurser är automatiskt förbunden med försämring av miljön och miljöförstöring genom en relation som är såväl präglad av orsak som av verkan. Man kan alltså logiskt sluta sig till att konfliktförebyggande i ökad utsträckning måste ställa dessa problem i centrum.
- I. Det ökade trycket när det gäller mark, för såväl odling som bosättning, som historiskt sett utgör en viktig orsak till spänningar och konflikter, beror i ökad utsträckning på en försämring av miljön och då särskilt klimatförändring och som en följd därav höjda havsnivåer.
- J. Alla dessa faktorer, som huvudsakligen drabbar de fattigaste och mest sårbara befolkningarna i världen, leder hela tiden till en ökning av antalet s.k. miljöflyktingar, vilket dels innebär ett direkt tryck på EU:s politik när det gäller immigration och rättsliga frågor, utvecklingsbistånd

- och utgifter för humanitärt bistånd, dels innebär en indirekt ökning av EU:s säkerhetsproblem genom regional instabilitet i övriga delar av världen.
- K. Enligt ingående internationell forskning som sammanställts och publicerats av Climate Institute i Washington överstiger antalet miljöflyktingar nu antalet traditionella flyktingar (25 miljoner jämfört med 22 miljoner); denna siffra förväntas vara fördubblad år 2010 och skulle i värsta fall kunna vara betydligt högre.
- L. Problemet med miljöflyktingar utgör endast ett symptom på en humanitär katastrof av mycket större omfattning, nämligen de 1,3 miljarder människor som lever i absolut fattigdom enligt FN:s definition; mer än en fjärdedel av dessa människor försöker överleva i områden som miljömässigt är extremt sårbara och som lämnar det största bidraget till globala miljöproblem som avskogning och ökenspridning.
- M. Trots att hanteringen av frågor av global betydelse sedan det kalla krigets slut i stort sett har lösgjorts ur sin tidigare dominerande ideologiska kontext och nu i mycket mindre grad styrs av frågor om militär jämvikt, avspeglas detta ännu inte i FN:s system för global styrelse vilket bör åstadkommas genom att man betonar behovet av en säkerhetspolitik som består av effektiva och sammanhängande militära och icke militära komponenter.
- N. Icke desto mindre är tonvikten beträffande en växande andel av FN:s verksamhet när det gäller globala politiska och säkerhetsrelaterade frågor huvudsakligen icke militär och förknippad med förhållandet mellan handel, bistånd, miljö och hållbar utveckling.
- O. Det finns ett brådskande behov av att mobilisera adekvata resurser för att möta den miljömässiga utmaningen och noterar att de tillgängliga resurserna för miljöskydd är mycket begränsade, vilket kräver ett nytänkande i utnyttjandet av redan existerande resurser.
- P. I takt med att militära resurser har frigjorts, har militären en unik möjlighet och en omfattande kapacitet att bistå den civila strävan i att möta de ökande miljöproblemen.
- Q. Militärrelaterade resurser i sig är nationella tillgångar medan miljöutmaningen är global. Det föreligger därför ett stort behov att finna vägar till internationellt samarbete när det gäller omplacering och användning av militära resurser för miljöskydd.
- R. De kortsiktiga kostnaderna för miljöskydd måste vägas mot de långsiktiga kostnaderna för försummelser på detta område, och det föreligger ett växande behov att få fram en kostnads- och intäktsanalys för olika miljöstrategier som bör innefatta potentiella omplaceringar, omorientering och omlokalisering av militärrelaterade resurser.
- S. Det gemensamma målet att reparera jordens skadade ekosystem kan inte uppnås i isolering från frågan om ett rättvist utnyttjande av de globala resurserna och det föreligger ett behov av att underlätta internationellt tekniskt samarbete och att stödja överföring av lämplig militärrelaterad teknologi.
- T. Trots gällande konventioner pågår det militär forskning om miljöpåverkan som vapen, vilket till exempel framgår av HAARP-systemet i Alaska.

- U. Erfarenheterna från utvecklingen och användningen av kärnkraft för fredliga ändamål är en nyttig varning om hur militär sekretess kan försvåra korrekt bedömning och övervakning av blandad civil och militär teknik om insynen på något sätt hindras.
- V. Den allmänna oron över ekologiskt förfall och miljökriser kräver prioriteringar i det nationella beslutsfattandet, och enskilda nationer måste arbeta tillsammans för att möta miljökatastrofer.
1. Parlamentet uppmanar kommissionen att inför rådet och parlamentet, i enlighet med vad som föreskrivs i Amsterdamfördraget, lägga fram en gemensam strategi som förenar GUSP-aspekterna med EU:s politik beträffande handel, bistånd, utveckling och internationella miljöfrågor från år 2000 till år 2010 för att ta itu med följande enskilda problem och förhållandet dessa emellan:
    - a) Jordbruks- och livsmedelsproduktion samt en försämring av miljön,
    - b) vattenbrist och gränsöverskridande vattenförsörjning,
    - c) avskogning och återställande av kolsänkor,
    - d) arbetslöshet, otillräcklig sysselsättning och absolut fattigdom,
    - e) hållbar utveckling och klimatförändring,
    - f) avskogning, ökenspridning och befolkningstillväxt,
    - g) sambandet mellan de ovan uppräknade frågorna och växthuseffekten och de humanitära och miljömässiga effekterna av en ökning av antalet incidenter beroende på extrema väderförhållanden,
  2. konstaterar att förebyggande miljöinsatser är ett viktigt säkerhetspolitiskt instrument; uppmanar därför medlemsländerna att definiera miljö- och hälsomål i sina långsiktiga försvars- och säkerhetspolitiska bedömningar, i sin militära forskning och i sina handlingsplaner,
  3. erkänner arméns viktiga roll i ett demokratiskt samhälle och dess uppgifter när det gäller att försvara landet liksom det faktum att fredsbevarande och fredsskapande initiativ kan ge ett viktigt bidrag när det gäller att undvika miljöskador,
  4. konstaterar att strålningsläckor från atmosfäriska och underjordiska kärnvapenprov har spritt stora mängder radioaktivt cesium 137, strontium 90 och andra cancerogena isotoper över hela jorden och har orsakat stora miljö- och hälsoskador i provområdena,
  5. konstaterar att många områden på jorden hotas av den okontrollerade, osäkra och oprofessionella lagringen och dumpningen av atomdrivna ubåtar och yfartyg med deras radioaktiva bränsle och läckande kärnreaktorer, vilket innebär en överhängande risk att stora områden snart kan komma att förorenas av strålningen,
  6. konstaterar att man ännu inte funnit någon lämplig lösning på problemet med de kemiska och konventionella vapen som efter de två världskrigen dumpades på många platser i havet runt Europa som en "lätt" lösning för att bli av med dessa lager; konstaterar att man ännu idag inte kan se de långsiktiga miljökonsekvenserna, särskilt för fisk och strandlevande organismer,
  7. anser att Europeiska unionen måste bidra till att man hittar en lösning på problemet med att samhälls- och jordbruksstrukturer har förstörts till följd av pågående krig i hela regioner i

Afrika och att marken därför nu drabbas av miljökatastrofer, särskilt avskogning och erosion som leder till ökenspridning,

8. uppmanar därför militären att sluta med all miljö- och hälsoskadlig verksamhet och att vidta alla nödvändiga åtgärder för att rengöra och sanera de förorenade områdena,

Användning av militära resurser för miljöändamål

9. anser att de resurser som är tillgängliga för att återställa eller stoppa skadeverkningar på miljön inte är tillräckliga för att möta den globala utmaningen; rekommenderar därför medlemsstaterna att verka för användning av militärrelaterade resurser för miljöskydd genom att
  - a) inleda en utbildning av miljövärnssoldater med syfte att inrätta en samordnad europeisk miljöbrigad,
  - b) inventera sina miljöbehov och de militärrelaterade resurser som är tillgängliga för miljöändamål och att utnyttja sådana resurser i nationella miljöplaner,
  - c) överväga vilka militärrelaterade resurser de kan ställa till Förenta nationernas eller Europeiska unionens förfogande, tillfälligt, långsiktigt eller på "stand-by"-basis, som instrument för internationellt samarbete vid miljökatastrofer och miljökriser,
  - d) utveckla planer för att skapa internationella och europeiska skyddsteam med användning av personal, utrustning och faciliteter från den militära sektorn, som ställs till förfogande inom ramen för Partnerskap för fred för att användas vid miljöbetingade nödsituationer,
  - e) integrera mål för miljöbevarande och hållbar utveckling i sina säkerhetsbegrepp,
  - f) försäkra att militären håller sig till givna miljöregler och att effekterna av tidigare militär miljöförstörelse rättas till,
  - g) införa miljöhänsyn i sina militära forsknings- och utvecklingsprogram,
10. uppmanar, eftersom faktiska erfarenheter inom området är begränsade, Europeiska unionens nationella regeringar vidare att
  - a) inrätta centra för informationsutbyte om aktuella nationella erfarenheter när det gäller miljötillämpning av militärrelaterade resurser,
  - b) underlätta global spridning av miljödata, inkluderande sådan data som erhålls genom utnyttjande av militära satelliter och andra plattformar för informationsinsamling,
11. uppmanar medlemsländerna att tillämpa det civila samhällets miljölagstiftning för all militär verksamhet och anmodar om att det militära försvaret skall ansvara för och bekosta undersökning, uppröjning och sanering av områden som skadats av tidigare militär verksamhet så att dessa områden åter kan tas i civilt bruk; detta är särskilt viktigt med tanke på den omfattande dumpningen av kemiska och konventionella vapen längs EU:s kuster,

12. uppmanar samtliga medlemsländer att formulera miljö- och hälsomål och handlingsplaner för förbättringar av miljö- och hälsoarbetet i respektive lands försvarsmakt,
13. uppmanar medlemsstaternas regeringar att förbättra miljöskyddet inom det militära försvaret successivt genom utbildning, teknisk utveckling och genom att all militär personal och genom grundläggande utbildning i miljökunskap för alla värnpliktiga,
14. uppmanar Europeiska unionen att samverka kring en ny miljöstrategi, där militära resurser används i ett gemensamt miljöskydd.
15. anser att miljöstrategierna skulle kunna omfatta övervakning av jordens miljö, värdering av insamlade data, samordning av det vetenskapliga arbetet och informationsspridning med utbyte av relevanta data från nationella spanings- och övervakningssystem för att ge en kontinuerlig och samlad bild av miljöläget.
16. noterar att kraftig minskade försvarsutgifter kan leda till betydande regionala störningar och uppmanar medlemsländerna att intensifiera sina insatser för att ställa om militär produktion och teknologi till civila produkter och tillämpningar genom både nationella program och gemenskapsinitiativ som KONVER-programmet,
17. understryker vikten av att det preventiva miljöarbetet stärks för att miljö- och naturkatastrofer ska kunna bekämpas,
18. uppmanar kommissionen att göra en grundlig studie av de säkerhetspolitiska miljöhoten i Europa och att utarbeta en ”grönbok” om militärens miljöpåverkande verksamhet,
19. uppmanar rådet att öka sina insatser när det gäller att verka för att USA, Ryssland, Indien och Kina omedelbart undertecknar Ottawa-avtalet från 1997 om förbud mot personminor.
20. anser att EU i ökad utsträckning bör bistå minoffer och stödja utvecklingen av minröjningsteknik och att utvecklingen av minröjningsmetoder påskyndas,
21. anser att sekretessen inom militär forskning måste bekämpas och att rätten till öppenhet och demokratisk granskning av militära forskningsprojekt måste främjas,
22. uppmanar medlemsstaterna att utveckla miljömässig och sund teknologi för destruktion av vapen,
23. noterar att ett av de potentiellt allvarligaste miljöhoten i EU:s närområde är den bristande kontrollen över avfall från kärnvapenhantering och lager av biologiska och kemiska stridsmedel samt saneringen efter militär aktivitet; understryker vikten av att medlemsländerna verkar för ett utökat internationellt samarbete, till exempel inom ramen för FN och Partnerskap för fred, i syfte att destruera dessa vapen på ett så miljövänligt sätt som möjligt,
24. anser att alla vidare förhandlingar om att gradvis avskaffa kärnvapnen inte får bygga på principerna om ömsesidiga och jämstora nedrustningsåtaganden,
25. anser, med hänsyn till de särskilt problematiska förhållanden som råder i staterna i före detta Sovjetunionen, att det hot mot såväl den globala som den lokala miljön som består i att

skicket försämras på de kärnvapen och kärnmateriel som fortfarande finns kvar i dessa stater innebär att det uppstår ett i ännu högre grad trängande behov av att prioritera ett fortsatt avskaffande av kärnvapen,

Rättsliga aspekter på militär verksamhet

26. uppmanar Europeiska unionen att verka för att även de nya så kallade icke-dödliga vapentechnikerna och utvecklingen av nya vapenstrategier omfattas och regleras av internationella konventioner,
27. anser att HAARP (High Frequency Active Auroral Research Project) på grund av dess omfattande effekter på miljön är en global angelägenhet och kräver att de rättsliga, ekologiska och etiska effekterna undersöks av internationellt oberoende organ innan vidare forskning och testning företas; beklagar att USA:s regering flera gånger avböjt att skicka någon för att personligen delta i den offentliga utfrågningen eller något av de påföljande mötena med parlamentets behöriga utskott beträffande riskerna för miljön och allmänheten i samband med det forskningsprogram för högfrekvent strålning (HAARP) som för närvarande genomförs i Alaska,
28. begär att STOA-panelen (bedömning av vetenskapliga och tekniska alternativ) skall undersöka alla befintliga vetenskapliga och tekniska forskningsresultat om HAARP för att bedöma exakt på vilket sätt och i vilken omfattning HAARP utgör en risk för såväl lokal som global miljö och för folkhälsan i allmänhet,
29. uppmanar kommissionen att i samarbete med Sveriges, Finlands, Norges och Rysslands regeringar undersöka HAARP-programmets miljö- och folkhälsokonsekvenser för de arktiska delarna av Europa och att rapportera tillbaka till parlamentet om undersökningsresultaten,
30. efterlyser särskilt en internationell konvention om ett världsomfattande förbud mot all forskning och utveckling, såväl militär som civil, som syftar till att kunskap om hur den mänskliga hjärnans funktion påverkas av kemi, elektricitet, ljudvibrationer eller annat skall användas för att utveckla system för att påverka människor för annat än hälsosyften, inklusive förbud mot all pågående eller möjlig användning av sådana system,
31. uppmanar Europeiska unionen och dess medlemsländer att verka för att internationella avtal upprättas för att vid krig skydda miljön från onödig förstörelse,
32. uppmanar Europeiska unionen och dess medlemsländer att verka för att internationella normer fastställs också för militärt uppträdande i fred med avseende på dess miljöeffekter,
33. uppmanar EU:s ministerråd att aktivt arbeta för genomförandet av Canberrakommissionens förslag och artikel 6 i icke-spridningsavtalet om avveckling av kärnvapen,
34. uppmanar rådet och i synnerhet Storbritanniens och Frankrikes regeringar att inom ramen för fördraget om icke-spridning av kärnvapen och nedrustningskonferensen gå i spetsen när det gäller fortsatta förhandlingar i riktning mot ett fullständigt genomförande av åtagandena om

ett gradvis avskaffande av kärnvapen för att snarast uppnå en nivå där lagren av kvarvarande vapen i mellantiden inte utgör något hot mot den globala miljöns integritet och hållbarhet,

35. uppmanar rådets ordförande, kommissionen och medlemsstaternas regeringar att förespråka den ståndpunkt som läggs fram i denna resolution vid alla kommande FN-möten i samband med icke-spridningsavtalet och nedrustningskonferensen,
36. uppmanar rådets ordförandeskap och kommissionen att i enlighet med artikel J 7 i Fördraget om Europeiska unionen meddela Europaparlamentet unionens ståndpunkter beträffande de konkreta punkterna i denna resolution inom ramen för de kommande sammanträdena i FN och i dess olika instanser och organ, i synnerhet 1999 års förberedande kommitté för fördraget om icke-spridning av kärnvapen, nedrustningskonferensen och alla övriga relevanta internationella sammanhang,
37. uppdrar åt sin ordförande att vidarebefordra denna resolution till rådet, kommissionen, Europeiska unionens medlemsstater och Förenta nationerna.

B. MOTIVERING

Ett försvar mot miljöhot

Den säkerhetspolitiska situationen har på relativt kort tid genomgått betydande förändringar. För mindre än tio år sedan gick järnridån mitt i ett kärnvapenrustat Europa. Nu enas Europa; den Europeiska unionen håller på att utvidgas till att omfatta forna Warszawapaktsländer. Det kalla kriget är slut och ett storkrig i Europa framstår idag som en omöjlighet. Samtidigt framträder nya hotbilder. Omfattande flyktingströmmar, etniska motsättningar, terrorism och internationell brottslighet utgör några exempel på dagens säkerhetshot. Ett annat allvarligt hot utgörs av naturkatastrofer och miljöproblem, orsakade av naturen själv och av människans sätt att utnyttja jordens resurser.

En rad miljökatastrofer har ställt mänskligheten inför nya problem; allra senast vid dammolyckan i Spanien. Jorderosionen i Italien, förödelsen efter naturfenomenet El Niño och kärnkraftsolyckan i Tjernobyl är andra aktuella exempel på de förödande konsekvenser natur- och miljökatastrofer innebär. I delar av världen kan torka leda till att flera års skördar slås ut, som får till följd att stora delar av befolkningen svälter, i många fall med dödlig utgång. Mänsklighetens försvar mot dessa katastrofer framstår idag som mycket bräckligt.

Miljö- och naturkatastrofer innebär en tragedi för enskilda individer och kan få katastrofala följder för samhällen och hela nationer. Kostnader som denna typ av katastrofer leder till är omfattande, såväl i form av de liv som går förlorade, som kostnaderna för att återställa de materiella skadorna. När sådana katastrofer inträffar är det uppenbart att det inte funnits tillräckliga resurser för att upptäcka och/eller förhindra dem. De insatser som görs kommer ofta alltför sent. Det preventiva arbetet måste därför stärkas. Insatserna som krävs för detta är enorma men de tillgängliga resurserna är mycket begränsade. Detta kräver ett nytänkande för att utnyttja tillgängliga resurser, samtidigt som nya resurser måste tas fram. Det framstår som uppenbart att en nation inte ensam kan värja sig mot miljökatastrofer, miljöproblemen kräver att nationer samverkar. Hotbilderna är globala och internationellt samarbete är fundamentalt.

Lokala och regionala ekologiska problem kan få avsevärda konsekvenser för internationella relationer. Radioaktivt nedfall, översvämningar och torka hindras inte av nationsgränser. Miljöflyktingar korsar nationsgränser till lika eller än fattigare nationer. Dessa nya orsaker till instabilitet och osäkerhet måste avspeglas i innehåll och formen för hur nationer upprätthåller och skapar fred och säkerhet. Som en konsekvens av att miljö- och ekologiska problem utgör allvarliga hot mot fred och säkerhet måste detta också återspeglas i utrikes-, försvars- och säkerhetspolitiken. Det finns ett behov av att analysera hur militäraresurser kan användas mot detta växande säkerhetshot, och för att eliminera dessa nya källor till instabilitet och oro. Det finns ett brådskande behov av att mobilisera resurser för att möta den miljömässiga utmaningen.

Det förändrade säkerhetspolitiska läget har resulterat i militär avspänning, nedrustning och förtroendeskapande åtgärder mellan de forna fienderna USA och Ryssland. Det har resulterat i omfattande militära neddragningar, förband har lagts ned och militärt materiel har därmed gjorts

överflödig. Framför allt Ryssland och USA har genomfört omfattande reduceringar av sina militära försvar, men även i Europa har de militära utgifterna minskat. ⁽³⁾

I och med att militära resurser frigjorts har militären en unik möjlighet och en omfattande kapacitet att möta de ökande miljöproblemen. Militären har en väl trimmad organisation och omfattande tekniska resurser som utan större kostnader kan användas i miljöfrämjande syfte. Det kan ske genom omplacering eller omdirigering av resurser. Europeiska unionen kan samverka kring en ny miljöstrategi, där militära resurser används i ett gemensamt miljöskydd. Europeiska unionen kan spela en viktig pådrivande roll för ett gemensamt globalt, ekologiskt ansvarstagande och samtidigt främja det freds- och förtroendeskapande arbetet.

Europeiska unionens medlemsstater har både tekniska och ekonomiska förutsättningarna för att ta ett omfattande miljöansvar. De har också kunskapen om vad det skulle innebära att ignorera miljöutmaningen. Miljöförstöring påverkar förutsättningarna för tillväxt och ekonomisk utveckling, men trots det är världens militärutgifter tre till fem gånger större än utgifterna för miljöskydd. ⁽⁴⁾

Militären i sig utgör en stor miljöförstörande sektor. De bör också av detta skäl ta ett avsevärt större miljöansvar.

Moderna säkerhetshot

Det finns en växande internationell medvetenhet om miljöproblemens omfattning. Det visar inte minst de uppföljningskonferenser Förenta nationerna genomfört; om vatten (Mar del Plata), ökenspridning (Nairobi), miljö och utveckling (Rio de Janeiro) och klimatförändringar (Kyoto). Miljöproblemen kan leda till så allvarliga problem att de riskerar såväl människors som staters säkerhet. Miljöproblemen kan också få konsekvenser för staters internationella relationer. Luft och vatten känner inga nationsgränser. Konkreta exempel på potentiella eller redan existerande miljöhot ges nedan.

Begränsade vattenresurser

I takt med att världens befolkning ökar, ökar också efterfrågan på rent vatten. Färskvatten är en mycket ojämnt fördelad naturtillgång, mindre än 10 länder innehar 60 procent av jordens samtliga färskvattentillgångar ⁽⁵⁾ och flera stater i Europa är beroende av vattenimport. Vid framtida konflikter kan angrepp mot färskvattenkällor inte bara vara ett mål i sig, utan också orsak till konflikt. Konflikter om vem som har rätt till vatten kan komma att resultera i ökad internationell spänning, lokala och/eller internationella konflikter. T.ex. skulle dispyter kring floden Indus kunna utlösa en väpnad konflikt i den spända relationen mellan Indien och Pakistan. Listan över potentiella färskvattenkonflikter kan göras lång. Uppskattningsvis 300 floder, sjöar och grundvattenkällor finns

---

⁽³⁾ SIPRI:s årsbok 1997, bilaga 6A tabeller över militära utgifter och 6B tabeller över Natos militära utgifter.

⁽⁴⁾ "Charting potential uses of resources allocated to military activities for civilian endeavours to protect the environment", UN: A46/364 1991, punkt 74.

⁽⁵⁾ Brasilien, Ryssland, Kina, Kanada, Indonesien, USA, Indien, Columbia och Kongo) "International Freshwater Conflict: Issues and Prevention Strategies", Green Cross International 1997, s. 4.

i internationella gränsområden. ⁽⁶⁾ I Mellanöstern har nio av fjorton länder bristande vattentillgångar och beträffande de övriga finns det omfattande risker för att även de kommer att drabbas. ⁽⁷⁾ 1995 saknade en femtedel av jordens befolkning tillgång till rent vatten och siffran beräknas stiga till två tredjedelar år 2025. ⁽⁸⁾

Klimatförändringar

Genom ökade utsläpp av bl.a. koldioxid ⁽⁹⁾ har jordens genomsnittstemperatur stigit med fem grader under vårt århundrade. Värmen har också blivit mer intensiv. Forskare har funnit att luftfuktigheten har stigit med tio procent under de senaste 20 åren. Den ökade fuktigheten kan orsaka starkare och mer frekventer stormar i vissa områden, samtidigt som andra områden drabbas av torka. Upp till två decenniers intensiv forskning om globala klimatförändringar kan komma att behövas innan mera ingående beslut kan tas om vilka åtgärder som krävs.

Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), en internationell organisation med 2000 av världens främsta forskare, förutspår att jordens temperatur kommer att stiga med 1,5 - 4,5 grader och att havsnivån kommer att ha stigit med 50 cm till år 2100 om utsläppen av koldioxid fortsätter som idag. Man beräknar att upp till 1/3 av världens befolkning och drygt 1/3 av infrastrukturen finns vid världens kustområden. En höjning av havsnivån skulle lägga omfattande områden under vatten och därmed skulle flera miljoner människor drabbas av svält på grund av att stora jordbruksområden går förlorade.

Dessa och andra miljöhot kan ge upphov till flyktingströmmar. Miljöflyktingar börjar i allt större utsträckning bli föremål för internationell uppmärksamhet. Uppskattningsvis 25 miljoner människor lever på flykt undan torka, jorderosion, ökenspridning och andra miljöproblem, vilket kan jämföras med ca 22 miljoner "traditionella" flyktingar. Miljöflyktingar kan enligt experter orsaka "en av de värsta humanitära kriserna i vår tid". ⁽¹⁰⁾

De lider av sociala, politiska och ekonomiska problem som kan resultera i konflikter och våld. Miljöflyktingar måste ges ett officiellt erkännande. Det behövs ökad internationell samverkan för att begränsa dessa problem och ett ökat stöd till de drabbade länderna och dess invånare.

Militär inverkan på miljön i krig och fred

Militär verksamhet står för en omfattande miljöförstöring i samhället. Militära aktiviteter innebär omfattande negativa konsekvenser för miljön, såväl i fred som i krig, både avsiktligt och som oönskad konsekvens. Att förstöra miljön har sedan antiken varit en etablerad metod för att föra krig. Krig utgör också det i särklass allvarligaste hotet mot miljön. Ett aktuellt exempel är Gulfkrigets förödande konsekvenser med hundratals oljekällor i brand och mängder av giftiga ämnen som

---

⁽⁶⁾ Ibid, s. 1.

⁽⁷⁾ Ibid. s. 3.

⁽⁸⁾ Specialnummer av tidskriften Time, november 1997, s. 18.

⁽⁹⁾ 25 miljarder ton koldioxid släpps ut i vår atmosfär varje dag.

⁽¹⁰⁾ Klimatinstitutet i Washington "Environmental Exodus: An Emergent Crisis in the Global Arena".

okontrollerat steg upp i atmosfären. Det kommer att ta lång tid för miljön att återhämta sig. Vissa skador kan vara irreparabla.

Militären utvecklar allt kraftfullare vapen som ger omfattande och förödande skador på miljön. Ett modernt krig medför större miljöförstöring än någon annan miljöförstörande verksamhet. Här följer en beskrivning av några vapensystem som har allvarliga och skadliga effekter på miljön också i fredstid.

Minor

Minor utgör en enorm miljöförstörelse. Enligt UNEP (United Nations Environment Programme) utgör landminor en av de mest utbredda materiella krigsresterna och kan påverka den ekologiska balansen. Utplacering av minor förstör stora områden, ofta jordbruksområden, som för lång tid framöver görs oanvändbara. Minor utgör det största hindret för utveckling i många av de fattigaste områdena i världen. 80-110 miljoner minor finns utplacerade i 65 av världens länder. De kan detonera flera decennier efter utläggning och majoriteten av de som faller offer är civila, framför allt barn. Minröjning är en mycket farlig, tidskrävande och kostsam process. Utvecklingen av nya minröjningsmetoder framskrider alltför långsamt och måste påskyndas.

Positivt är att konferensen i Oslo 1997 fick till resultat att alla personminor utan undantag förbjuds, att minor i lager skall förstöras inom fyra år och att mindrabade länder skall ges ökad hjälp. Ett stort antal stater undertecknade konventionen i Ottawa 1997, men flera stater, däribland USA, Ryssland, Indien och Kina, har inte gjort det. Europeiska unionen måste arbeta för att dessa länder omgående ansluter sig till avtalet. EU bör i ökad utsträckning bistå minoffer och stödja utvecklingen av minröjningsteknik.

Så kallade icke-dödliga vapen ⁽¹⁾

Så kallade icke-dödliga vapen är inte en ny typ av vapen, utan har existerat i många år i form av t.ex. vattenkanoner, gummikulor och tårgas. Men idag har allt mer avancerade vapentekniker utvecklats, som trots att de kan orsaka omfattande skada och t.o.m. resultera i invaliditet eller död, kallas icke-dödliga.

Det har utvecklats både materiella och personskadande teknologier. Ett exempel är akustiska vapen som genom att producera en låg ljudnivå, infäljud, kan förvirra och desorientering och därigenom oskadliggöra fienden. Andra exempel är klisterskum och förblindande laser. Kemikalier som missfärgar vatten kan påverka både jordbruk och befolkning. Med hjälp av elektromagnetiska strålar kan man slå ut fiendens data-, navigations- och kommunikationssystem. Sk icke-dödliga vapen kan också användas mot en stats infrastruktur och myndigheter, slå ut järnvägssystem eller orsaka kaos i ett lands finansvärld. Det gemensamma med dessa vapen är att de är avsedda att försena, förhindra och besegra en potentiell fiende på "strategisk nivå". ⁽²⁾

⁽¹⁾ Den 5 februari 1998 arrangerade parlamentets underutskott för säkerhet och nedrustning en offentlig utfrågning om HAARP och så kallade icke-dödliga vapen. Detta avsnitt baserar sig på utfrågningen.

⁽²⁾ De produceras t.ex. i USA, Kina, Storbritannien, Frankrike, Ryssland och Israel.

Att dessa olika vapentyper faller under den gemensamma benämningen icke-dödliga är gravt missvisande och förledande. Benämningen icke-dödliga avser att få dessa vapen att framstå som mer humana än konventionella vapen - men det finns inga humana vapen. Användningen av varje typ av vapen medför en risk för skada eller dödsfall vilket ju är syftet med vapen. Icke-dödliga vapen tenderar att användas tidigt i en konflikt och kan i själva verket bli utlösare till konflikten. Soldaters och polisens utnyttjande av våld kan öka på grund av att vapnen framstår som mindre farliga. Riskerna är överhängande för att dessa vapen sänker tröskeln för användning av våld för att lösa konflikter.

Avsikten är att oskadliggöra fienden utan långvarigt lidande och utan dödlig utgång. Men hur och mot vem sk icke-dödliga vapen används är en viktig aspekt för vilka konsekvenser dessa vapen har, ett vapen som kan oskadliggöra en soldat, kan skada eller till och med döda ett barn eller en äldre människa. På vilket avstånd och vilken mängd som avfyras är andra faktorer som spelar in på vapnets effekter. Som jämförelse kan nämnas att konventionella vapen leder "endast" till 25 procents dödlighet. ⁽¹³⁾

Icke-dödliga vapen används som ett effektivt hjälpmedel vid modern krigföring, antingen fristående eller i samband med konventionella vapen. Till exempel använde USA radiofrekventa vapen i Gulfkriget för att slå ut Iraks energisystem ⁽¹⁴⁾, trots att man inte visste vilka antipersonella effekter RF-vapen har. Man bör således inte betrakta sk icke-dödliga vapen separerade från, utan som en komponent i ett dödligt system. Utvecklingen av sk icke-dödliga vapen ger ett ökat utbud i krigföring. Resultatet blir således ökad styrkeanvändning, snarare än motsatsen. Sk icke-dödliga vapen resulterar inte i icke-dödliga konflikter.

I takt med att allt fler olika typer av sk icke-dödliga vapen utvecklas - blir intresset större av att testa hur de fungerar, från militärt, polisiärt och politiskt håll. Sk icke-dödliga vapen får inte utnyttjas som ett instrument för politisk inblandning och dominans av länderna i norr över länderna i söder.

Det saknas en verkningsfull lagstiftning för sk icke-dödliga vapen. Endast ett litet antal sk icke-dödliga vapen och tekniker kan förbjudas genom tolkning av olika vapenkontrollregler, exempelvis klisterskum (som användes i Somalia och Bosnien). Vissa typer av laser (den som förblindar människor) har också begränsats i konventionen om Certain Conventional Weapons. Biologiska gifter (t.ex. salmonella och andra bakterier) är förbjudna genom the Biological Weapons Convention. Flera av dessa vapen kan ha allvarliga konsekvenser för miljön. Internationell lag måste därför förstärkas för att reglera de nya vapen som ständigt utvecklas.

Internationella Rödakorskommitténs "Cyrusprojekt" skulle kunna användas i avsaknad av andra tillförlitliga internationella normer för sk icke-dödliga vapen. "Cyrusprojektet" har klassificerat och skapat kriterier för konventionella vapen i förhållande till dödlighet, invaliditet, nödvändig behandling, blodtillförsel etc. Europeiska unionen bör verka för att även de nya vapenteknikerna och utvecklingen av nya vapenstrategier omfattas och regleras av internationella konventioner.

⁽¹³⁾ Dr Robin Coupland, Internationella röda korset.

⁽¹⁴⁾ "Nonlethal Technology and Airpower", 1993. Forskningsprojekt Air Command och Staff College.

Kemiska vapen

Förenta Nationernas åtagande att förstöra kemiska vapen och andra massförstörelsevapen i Irak har resulterat i en allvarlig oro över de militära aktiviteternas miljöpåverkan och stärkt behovet av att söka ekologiskt säkra metoder för att desarmera vapen. Konventionen mot kemiska vapen (CWC) trädde i kraft i april 1997, enligt artikel 1 förbinder sig de stater som ratificerat konventionen att aldrig under några omständigheter utveckla, producera eller exportera kemiska vapen. De förbinder sig också att aldrig använda kemiska vapen och att förstöra redan existerande kemiska vapen. Enligt artikel 3 skall staterna senast 30 dagar efter konventionens ikraftträdande lämna in uppgifter om de innehar kemiska vapen, var sådana är belägna samt presentera en plan för förstöring av dessa vapen. Destruktionen bör inledas med de äldsta lagren. 165 stater har undertecknat konventionen och 110 stater har ratificerat den. 26 stater har inte undertecknat CWC, däribland några viktiga länder i Mellanöstern.

Förstöringen av kemiska vapen framkallar en allvarlig oro för miljön - de omfattar tiotusentals ton senapsgas, nervgas och andra kemiska ämnen. Kemiska stridsmedel kan förstöras genom förbränning, men det är mycket få länder som har lämpliga anläggningar för detta. Att desarmera kemiska vapen är dyrbart, tre till tio gånger dyrare än att producera dem. För att Ryssland, som har mycket stora lager, ska kunna genomföra detta krävs ekonomiskt stöd från andra länder. I Kambarka, en stad i Ryssland, finns det 6 000 ton kemiska vapen lagrade i träskjul 2 km från tätbebyggelse. Hanteringen av de omfattande mängderna av farliga ämnen kräver avsevärda insatser och tar åtskilliga år att förstöra. Risken är påtaglig både för att olyckor skall inträffa och för att vapnen skall hamna i orätta händer.

Det har bekräftats att cirka 150 000 ton bomber, artillerigranater och minor fyllda med kemiska stridsmedel, främst senapsgas, fosgen, tabun och arsenikhaltiga stridsmedel har dumpats i Skagerack efter andra världskrigets slut. I Östersjön är motsvarande siffra 40 000 ton. Många av behållarna har rostat sönder och de kemiska stridsmedlen kommer i direkt kontakt med havsvattnet. Det har ändå beslutats att de tills vidare ska bli kvar på havets botten, eftersom risken för omfattande läckage vid bärgning anses vara avsevärt större.

Kärnvapen

Miljökonsekvenserna av ett kärnvapenkrig skulle bli enorma. Det är sannolikt att de kombinerade effekterna av radioaktivt nedfall över stora områden, ozonskiktets uttunning genom kväveoxider från kärnvapenexplosioner och klimatförändringar förorsakade av vittomfattande och långvariga bränder, skulle medföra omfattande miljökatastrofer över större delen av jordklotet.

Provsprängningar har också tydliga miljöförstörande effekter. Den totala mängd radioaktivt avfall som släppts ut i atmosfären vid de atmosfäriska proven beräknas vara mellan 100 och 1.000 gånger större än utsläppen från Tjernobylolyckan. ⁽¹⁵⁾ 1963 års partiella provstoppsavtal mellan USA, USSR och Storbritannien förbjuder kärnvapenprov i atmosfären, i yttre rymden och under vattnet, dvs i alla miljöer, utom under jorden.

(¹⁵) "Charting potential uses of resources allocated to military activities for civilian endeavours to protect the environment", UN: A46/364 1991, punkt 26.

Frankrike har genomfört över 180 kärnvapenprovsprängningar på stillahavsatollen Mururoa sedan 1966 med avsevärda miljöeffekter. ⁽¹⁶⁾ Flera kilo farligt plutonium har återfunnits i lagunernas bottensediment vid Mururoa- och Fangataufaattollerna. Plutoniumpartiklar har också spritts på marken på tre öar nära Mururoa. ⁽¹⁷⁾ Indien och Pakistan har också nyligen genomfört provsprängningar. ⁽¹⁸⁾ Deras tekniska utveckling anses inte vara tillräckligt kontrollerad, vilket innebär att provsprängningarna kan ha miljöeffekter långt utanför regionen. En oberoende internationell undersökning av miljöeffekterna på provplatserna och deras omgivningar bör genomföras omgående.

Plutonium är det absolut farligaste kända ämnet. Många länder innehar stora mängder militärt plutonium och kärnvapen kan relativt enkelt produceras av "civilt" plutonium. Anläggningar som idag har en civil funktion kan på kort tid ställas om för framställning av stridsmedel. När man tillverkar plutonium får man en stor kvantitet av högt radioaktivt flytande avfall. Hanteringen av kärntekniskt avfall vållar omfattande problem. Den omfattande produktion av massförstörelsevapen som skett under de senaste decennierna har skapat stora mängder avfall. Det finns ingen känd funktionsduglig metod att förvara radioaktivt avfall. Det förvaras vanligtvis i tankar, men stora mängder har släppts ut direkt i naturen. Det radioaktiva avfallet är mycket lättantändligt och kan explodera om det inte ventileras eller kyls. 1957 inträffade en olycka på kärnkraftverket Chelyabinsk-65 nära staden Kystym i Uralbergen, en radioaktiv tank exploderade och radioaktivt avfall spreds ut över ett område på 1 000 kvadratkilometer. 10 000 människor fick evakueras. Vid sjön Karachay nära Chelyabinsk-65, kan man fortfarande, genom att endast befinna sig vid sjöns kust, få så mycket radioaktiv strålning, att det kan leda till omedelbar död. ⁽¹⁹⁾ I Baltikum finns stora områden som är förorenade på grund av tidigare sovjetiska militära aktiviteter. I Estland finns sjön Sillanmä, även kallad "Atomsvjön" som rymmer radioaktivt militärt avfall motsvarande tusentals atomvapen. Sillanmä ligger 100 meter från Östersjön. En läcka ut i Östersjön skulle få förödande konsekvenser för miljön i hela Östersjöområdet.

I slutet av 1980-talet hade Ryssland fler kärnvapenubåtar än alla andra världens länder tillsammans. Kola halvön och Sevrodvinsk i Ryssland har idag världens största koncentration av kärnvapenreaktorer, (240 stycken). ⁽²⁰⁾ Omfattande mängder radioaktivt avfall och atomdrivna ubåtar har lagrats på skeppsvarv på Kola halvön. Ryssland och den ryska flottan befinner sig i en omöjlig situation för att ta om hand om de skrotade reaktorerna. De har inga ekonomiska möjligheter att finansiera en säker nedmontering. Låga löner har lett till att välutbildad personal lämnat varven, vilket har resulterat i stora kompetensbrister.

Till och med i centrala Moskva har man funnit 1.200 källor radioaktiv förgiftning bl.a. i sandlådor, skyddsrum, privata lägenheter, garage och på idrottsplatser. ⁽²¹⁾ Möjligheten att i Ryssland komma över kärnvapen, kemiska och biologiska vapen från militära lager och ämnen från forskningsinstitutioner eller industri får inte underskattas.

⁽¹⁶⁾ "The Impact of Nuclear Testing at Mururoa and Fangataufa", 1995.

⁽¹⁷⁾ New Scientist, 1998.

⁽¹⁸⁾ Den 11-13 maj 1998 genomförde Indien fem provsprängningar. Pakistan genomförde sex prov den 28-30 maj 1998.

⁽¹⁹⁾ "Plutonium, Deadly Gold of the Nuclear Age", IPPNW och IEER 1995, s. 65.

⁽²⁰⁾ 18% av världens kärnreaktorer finns där. Bellona Report Volume 2:1996 The Russian Northern Fleet, s. 10.

⁽²¹⁾ "Atom Declassified", andra utgåvan, IPPNW, Moskva 1996, s. 83.

Det är allvarligt att det saknas adekvat utrustning för att ta hand om avfallet på ett miljösäkert sätt. Såväl ur ekonomiskt- som miljöperspektiv kan det få förödande konsekvenser om en olycka inträffar. För varje år som går utan att tillräckliga åtgärder vidtas ökar riskerna för och omfattningen av en allvarlig olycka.

Det finns ett konkret och realistiskt förslag på hur man stegvis skulle kunna avskaffa världens kärnvapen. Förslaget presenterades i augusti 1996 av den oberoende expertgruppen som utgjorde Canberrakommisionen. ⁽²²⁾ I juli 1996 avgav den Internationella domstolen i Haag ett enigt uttalande att artikel 6 i ickespridningsavtalet förbinder kärnvapenstaterna att inleda förhandlingar om kärnvapenedrustningar. Domstolen uttalade också att hot om eller användning av kärnvapen inte står i överensstämmelse med internationell lag. Europeiska unionen bör aktivt verka för genomförandet av Canberrakommisionens förslag och artikel 6 i ickespridningsfördraget.

HAARP - ett klimatförstörande vapensystem

Den 5 februari 1998 höll Europaparlamentets underutskotte för säkerhet och nedrustning en hearing om bl.a. HAARP. Representanter från NATO och USA var inbjudna, men valde att inte delta. Utskottet beklagar att USA inte sände någon till utfrågningen eller utnyttjade möjligheten att kommentera materialet som presenterades. ⁽²³⁾

HAARP, forskningsprogrammet för högfrekvent strålningsforskning (High Frequency Active Auroral Research Project), drivs gemensamt av amerikanska flygvapnet och flottan tillsammans med Geophysical Institute of the University of Alaska, Fairbanks. Liknande försök pågår även i Norge, sannolikt på Antarktis men även i f.d. Sovjetunionen. ⁽²⁴⁾ HAARP är ett forskningsprojekt där man med en markbaserad utrustning, ett nät av antenner, var och en kraftförsörjd av en egen sändare, värmer upp delar av jonosfären med kraftiga radiovågor. ⁽²⁵⁾ Den genererade energin värmer upp vissa delar av jonosfären som också resulterar i jonosfäriska hål och konstgjorda linser.

HAARP kan användas för många syften. Genom att manipulera de elektriska egenskaperna i atmosfären kan enorma krafter kontrolleras. Om detta används som ett militärt vapen kan konsekvenserna bli förödande för fienden. Genom HAARP kan man leverera miljoner gånger mer energi till ett preciserat område än med någon annan traditionell sändare. Energin kan också riktas in på ett rörligt mål, vilket skulle kunna vara användbart mot fiendens raketer.

Projektet möjliggör också en ökad kommunikation med ubåtar och att manipulera de globala väderleksförhållandena. Men också motsatsen, att störa kommunikation, är möjligt. Genom att hantera jonosfären kan man hindra global kommunikation samtidigt som användarens kommunikation når fram. En annan tillämpning av systemet är att röntga jorden på flera kilometers djup (genom jordpenetrerande tomografi) för att finna olje- och gasfält, men också underjordisk militärutrustning. Radar som kan blicka över horisonten och definiera föremål på långt avstånd är också en ytterligare tillämpning av HAARP-systemet. Därigenom kan man söka efter ankommande objekt bakom jordytans krökning.

⁽²²⁾ Förslaget finns på Internet: www.dfat.gov.au/dfat/cc/cchome.html.

⁽²³⁾ Detta avsnitt baserar sig på uppgifter från utfrågningen.

⁽²⁴⁾ Dr. Nick Begich, föreläsare vid utfrågningen.

⁽²⁵⁾ Jonosfären innehåller enorma skyddande magnetiska fält, s.k. Van Allen-bälten, som fångar upp laddade partiklar (protoner, elektroner och alfa-partiklar).

Sedan 50-talet har USA genomfört sprängningar av kärnmaterial i Van Allen-bältena ⁽²⁶⁾ för att utforska vilken effekt kärnvapensprängningar på så hög höjd får på radioöverföring och radaroperationer p.g.a. den elektromagnetiska puls som uppkommer vid sprängningen. Detta skapade nya magnetiska strålningsbälten som omfattade nästan hela jorden. Elektronerna rörde sig längs magnetiska fältlinjer och skapade ett artificiellt norrsken över Nordpolen. Genom dessa militära tester riskerar man att allvarligt störa Van Allen-bältet för en lång tid framöver. Jordens magnetfält kan förstöras över stora områden och förhindra radiokommunikation. Enligt amerikanska vetenskapsmän kan det ta många hundra år för Van Allen-bältet att stabiliseras i dess normala läge. HAARP kan resultera i förändringar i vädermönster. Det kan också påverka hela ekosystem, särskilt i det känsliga Antarktisosrådet.

En ytterligare allvarlig konsekvens av HAARP är de jonosfäriska hålen som orsakas av de kraftiga radiovågorna som sänds upp. Jonosfären skyddar oss från ingående kosmisk strålning. Man hoppas på att hålen kommer att fyllas igen, men erfarenheterna av förändringar i ozonlagret tyder på motsatsen. Det innebär att det finns omfattande hål i den skyddande jonosfären.

HAARP är på grund av dess omfattande effekter på miljön en global angelägenhet och det måste ifrågasättas om fördelarna med dessa system verkligen överväger riskerna. De ekologiska och etiska effekterna måste undersökas ingående innan vidare forskning och testning företas. HAARP är ett för allmänheten nästan helt okänt projekt och det är viktigt att vidga allmänhetens medvetande om detta.

HAARP är kopplat till femtio år av intensiv rymdforskning av klar militär natur, bl.a. som en del i "stjärnornas krig", för att kontrollera den övre atmosfären och kommunikationer. Sådan forskning måste betraktas som allvarligt miljöförstörande som kan få oöverskådliga effekter för mänskligt liv. Ingen vet än idag med säkerhet vilka effekter HAARP kan få. Sekretesskulturen inom militär forskning måste bekämpas. Rätten till öppenhet och demokratisk granskning av militära forskningsprojekt och parlamentarisk granskning måste främjas.

En serie internationella lagar ("Konventionen om förbud mot militär eller varje annan fientlig användning av miljöförändringsteknik", "The Antarctic Treaty", "Fördrag innehållande principer för staternas uppträdande vid utforskandet av yttre rymden, däri inbegripet månen och övriga himlakroppar" och FN:s konvention om havets lagar) får HAARP att framstå, inte bara ur mänsklig och politisk synvinkel, utan även ur legal synpunkt som mycket tveksamt. Antarktisavtalet föreskriver att Antarktis endast får användas för fredliga ändamål. ⁽²⁷⁾ Detta skulle innebära att HAARP utgör ett brott mot folkrätten. Alla effekter av de nya vapensystemen måste undersökas av oberoende internationella organ. Ytterligare internationella avtal bör arbetas fram för att skydda miljön i krig från onödig förstörelse.

Militära aktiviteter inverkan på miljön

Inte bara militärens vapensystem, utan i stort sett alla militära aktiviteter har någon form av miljömässiga konsekvenser, även övningar som genomförs i fredstid. Men när miljöförstöring

---

⁽²⁶⁾ 1958 lät US Navy tre bomber med klyvbart kärnmaterial explodera 480 km över Sydatlanten. Utformat av USA:s försvarsdepartement och Atomenergikommission under kodnamnet Project Argus. Källa: Dr. Rosalie Bertell.

⁽²⁷⁾ Artikel 1, The Antarctic Treaty.

diskuterats har militärens roll i allmänhet inte berörts, endast det civila samhällets miljöpåverkan har kritiserats. Det finns minst två förklaringar till detta. ⁽²⁸⁾Militär verksamhet är på grund av sekretess svårare att diskutera och det är svårt att ställa nationens högsta intresse, dess säkerhet och försvar, mot miljön. Idag när miljö- och naturkatastrofer utgör ett allvarligt säkerhetshot framstår dock dessa argument som mer tveksamma. Militären försöker att i fred förbereda sig för uppgifter i krig under så realistiska förhållanden som möjligt. De genomför därför sina övningar under krigsliknande förhållanden, vilket innebär stora påfrestningar för miljön. Det visar t.ex. tillbakadragandet av de sovjetiska trupperna och de övergivna militärbaserna i Öst- och Centraleuropa som satt omfattande spår i den lokala miljön. Militära övningar för med sig omfattande skador på landskap och på djurliv. Truppövningar utsätter stora landområden för omfattande miljöförstöring. Artilleri och taktiska missilers testområden tenderar att kräva ökade ytor för militära ändamål. Även produktion av krigsmateriel och den industri som tillverkar militära produkter orsakar omfattande miljöproblem.

Militären står för utsläpp av flera klimatpåverkande gaser, framför allt koldioxid, men även förbränning av fossila bränslen och utsläpp av freoner, som resulterar i en uttunning av ozonskiktet. ⁽²⁹⁾Förbrukning av flygdrivmedel utgör en omfattande utsläppskälla av försurande ämnen som kväveoxider och svaveloxid. Militären står för en stor del av all förbrukning av flygbränsle och svarar för en mycket stor del av flygets gemensamma utsläpp. ⁽³⁰⁾En särskilt stor miljöskadlig inverkan har högtflygande plan och raketer, både i form av buller och flygbränsleutsläpp. Alla raketer med fast bränsle avger stora mängder saltsyra i avgaserna och varje flyg med rymdfärja injicerar omkring 75 ton ozonförstörande klor. Men också buller från militära övningar med grovkalibrig ammunition kan medföra störningar i miljön.

Förorening i form av metaller sprids i naturen vid skjutövningar, ofta används stora mängder finkalibrig blyhaltig ammunition och omfattande mängder bly sprids i naturen. Dessvärre saknas en samlad information om förbrukning av metaller.

Konsekvenser i form av miljöproblem vid nedrustning har först nyligen uppmärksammats. Årligen förstörs stora mängder explosiva ämnen, varav huvuddelen på industriell väg. Viss ammunition kan av olika skäl inte förstöras på detta sätt utan måste förstöras genom sprängning. Naturligtvis är avveckling nödvändig och positiv, men denna verksamhet måste ske under miljömässigt acceptabla former. Miljömässig sund teknologi måste utvecklas för förstörelse av vapen.

Flera nationer har redan börjat utnyttja möjligheterna att använda militärrelaterade resurser för att återställa miljön som militären har förstört. Varje annan sektor i samhället måste ta ett miljöansvar och det bör också den militära sektorn göra. Miljöfrågorna måste, liksom i samhällets övriga sektorer, utgöra en integrerad del av försvarsmaktens verksamhet och finnas med i besluts- och budgetprocessen.

I maj 1993 tog Förenta Nationernas miljöorgan UNEP (United Nations Environment Programme) ett beslut om att uppmana de nationella regeringarna att fastställa nationella lagar för den militära sektorn, "Application of Environmental Norms to Military Establishments". Bl.a. har Finland utvecklat en "grönbok" för att reglera den militära verksamhetens inverkan på miljön. Detta har

---

⁽²⁸⁾ Statens offentliga utredningar SOU 1992:104 s. 54.

⁽²⁹⁾ Military Defence and the Environment, FM sector report 1995, s. 8.

⁽³⁰⁾ Enbart den svenska armén släppte ut 866 199 ton koldioxid på ett år. Ibid. s. 6.

också Sverige gjort. ⁽³¹⁾ Sverige har också i juni 1996 tillsammans med USA utarbetat miljöriktlinjer för militärens verksamheter. ⁽³²⁾ Militären bör fastställa miljömål och åtgärdsförslag för att bidra till en minskad påverkan på miljön i enlighet med Agenda 21 och "Riodeklarationen". ⁽³³⁾ De bör också avlägga rapporter som identifierar miljöpåverkande faktorer inom försvaret. Miljökonsekvensbeskrivningar måste fastställas innan nya projekt påbörjas och vid upphandling av material, för civilt och militärt bruk.

Varje regering bör inventera sina miljöbehov och fastställa de militära resurser som finns tillgängliga för miljöändamål, göra nationella miljöplaner och rapportera erfarenheterna till lämpligt organ inom Europeiska unionen och Förenta Nationerna.

All militär personal och även de värnpliktiga bör få en grundläggande utbildning i miljökunskap. Det amerikanska försvaret anses ha kommit långt inom miljöområdet, framför allt på materielområdet, men även på utbildningsområdet. Europeiska unionen bör i ökad utsträckning samarbeta och utbyta erfarenheter på detta område med USA.

Strategier för att använda militära resurser i miljöfrämjande syfte

För att förebygga miljökriser måste det finnas infrastruktur, organisation och ökade resurser. Detta finns tillgängligt inom krigsmakten. Många resurser som nu finns inom den militära sektorn skulle kunna användas för att skydda, förbättra och återställa miljön. Detta skulle väsentligen vara beroende av två steg: ett inventeringsstadium, då man fastställer lämpligheten hos de militära resurserna och en politisk handlingsplan för att garantera deras tillgänglighet.

Militärrelaterade resurser varierar självklart mycket från en stat till en annan, men de innehåller kvalificerad personal, tekniker, avancerad högteknologisk utrustning, organisationsförmåga och militär forskning och utveckling. Den militära sektorn har på många sätt en unik position när det gäller att stärka den internationella civila kapaciteten att genomföra miljöstrategier. Militär personal är väl rustad för att ingripa vid katastrofsituationer. Militären är, till skillnad från civila styrkor, utbildade för att genomföra uppdrag under extrema förhållanden. De kan även utnyttjas för utryckningar vid miljöolyckor och för att ta hand om och förstöra högggradigt giftiga, radioaktiva och andra farliga ämnen.

Försvaret disponerar också en stor mängd information som kan bidra till att spåra förändringar i atmosfären, i havet och på jordytan och därmed förvarna och förebygga miljökatastrofer. Militära satelliter, flygplan, yfartyg och ubåtar har förmåga att samla in ytterligare information om klimatförändringar samt om strömmar och temperaturförändringar i havet. Radar, utvecklad för militära syften kan användas för miljöändamål. Infraröd radar kan upptäcka temperaturförändringar på jordytan. Exempelvis har amerikanska militära satelliter använts för att fastställa antalet, och för att kategorisera och rädda valar.

⁽³¹⁾ Handbok miljö för Försvarsmakten.

⁽³²⁾ Miljöriktlinjer för militären, stödda av Natos kommitte för det moderna samhällets utmaningar.

⁽³³⁾ Agenda 21 och Riodeklarationen är konkreta resultat av FN:s konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro 1992.

Miljöproblemen är globala till sin karaktär och internationell samverkan är därför avgörande för att förhindra framtida miljökatastrofer. Gemensamt internationellt arbete kan också tjäna ett dubbelt syfte; det kan verka förtroendeskapande, just för att det är gemensamt; man hjälper varandra. Det kan också förmå länder att ta en, i förhållande till sin styrka, rimlig andel av miljöansvaret. ⁽³⁴⁾ Viktiga områden för gemensamma åtaganden skulle kunna vara teknologiöverföring, gemensam träning och utbildning.

Miljöstrategierna skulle kunna omfatta övervakning av jordens miljö, värdering av insamlade data, samordning av det vetenskapliga arbetet och informations spridning. Som en särskild form av internationell hjälp bör nationella resurser ställas till EUs och Förenta Nationernas förfogande så att de på begäran kan disponeras av ett land som drabbats av en miljökatastrof. I miljöstrategierna måste även en global inventering av resurser som är lämpliga för miljöskydd ske.

En katastrofstyrka sammansatt av både civil och militär personal kan upprättas för uttryckning vid nödsituationer. Att delta vid internationella fredsfrämjande och humanitära insatser är redan en viktig uppgift för militären. Åtskillnad behöver dock göras mellan sådana uppdrag innanför nationella gränser och inom en annan stats jurisdiktion. Härvid kan lärdom dras från FN-erfarenheter och naturligtvis måste vid övning eller uttryckning på en annan nations territorium verksamheten ske i enlighet med internationella lagar. Man bör granska vilka resurser som kan ställas till FN:s eller Europeiska unionens förfogande, tillfälligt, långsiktigt eller på "stand by" basis som instrument för ett gemensamt samarbete vid miljökatastrofer och miljökriser.

Militär bi- och multilateral samverkan har ökat kraftigt. Inom ramen för Nato är en dansk-tysk-polsk styrka under utveckling som utöver traditionella uppgifter också ska kunna användas för civil katastrofhjälp. Den beräknas vara igång våren 1999.

Teknologiska resurser inom det militära etablissemang

Europeiska Unionens medlemsstaters militära sektorer tenderar att vara forsknings- och utvecklingsintensiva. När det gäller de stora militärmakterna är den teknologiska kapaciteten inte bara omfattande, utan har också förblivit i stort opåverkad av budgetnedskärningar i jämförelse med konventionella vapen. Utvecklingsprocessen för nya sofistikerade vapen pågår. Den militära sektorn kommer troligen att vara en ledande konsument av avancerad teknologi under den närmaste framtiden.

De flesta moderna teknologier är dubbelverkande, dvs de kan användas både för militära och civila syften. Det innebär att man kan överföra militärrelaterade teknologier till den civila sektorn utan dyrbara modifikationer. Man måste emellertid vara medveten om att de högradigt komplicerade militära systemen, som är baserade på avancerade teknologier, inte är konstruerade för miljöändamål, utan kräver vissa omställningar.

Den teknologiska kapaciteten hos de militära organisationerna i de flesta utvecklingsländerna räcker inte till för att möta de miljöproblem de står inför.

⁽³⁴⁾ "Charting potential uses of resources allocated to military activities for civilian endeavours to protect the environment", UN: A46/364 1991.

Staterna i Oberoende Staters Samväld och länder i Afrika har stora brister i teknologi och miljökunskap. I ett internationellt perspektiv är därför teknologi- och kunskapsöverföring en ytterst viktig uppgift för militären.

Insamling av miljödata och observationer kan underlättas genom användning av fartyg, flygplan och rymdfarkoster för att upptäcka och spåra miljömissbruk som avfallsdumpning och oljeutsläpp eller naturliga risker som skogsbränder.

En annan möjlig tillämpning av militärrelaterade resurser är att använda militär kapacitet för att övervaka verksamhet som kan vara skadlig för miljön. Militära resurser kan också användas för övervakning av jordbruk, torka, skogsplantering och annan markvård. Andra tillämpningsområden kan vara hjälpinsatser i u-länder bl.a. i form av transporter och katastrofarbete, kalkning av sjöar och skog med hjälp av militära flygplan och fartyg, men också bekämpning av oljeutsläpp och forsknings- och utvecklingsresurser för globala miljöinsatser.

Militärer i miljö tjänst - ett exempel

Sveriges Riksdag beslutade den 13 december 1996 om en särskild satsning på miljövärd inom försvaret och att på sikt utbilda 10 000 totalförsvärpliktiga årligen inom det civila försvaret. ⁽³⁵⁾ Beslutet har ännu inte genomförts, men utgjorde utgångspunkten för det förslag en grupp officerare utarbetat. ⁽³⁶⁾ Förslaget presenterades på en utfrågning av Europaparlamentets underutskott för säkerhet och nedrustning den 19 maj 1998. Här följer en kortfattad redogörelse av förslaget. ⁽³⁷⁾

En utbildning till miljövärnssoldater inom värnplikttutbildningen är fullt möjlig och också nödvändig för att ha resurser och kapacitet att möta miljöproblemen. En etablering av en värnplikttutbildning i miljö tjänst tillvaratar befintliga samhällsresurser och skapar en ny resurs för internationella miljöinsatser.

Utbildningen av miljösoldater kan ske i samverkan med totalförsvarets olika myndigheter, kommuner, landsting, universitet och högskolor, men även miljöorganisationer, näringslivet (t.ex. petrokemisk industri, kraftindustrin, gruvindustrin och övrig processindustri) och internationella parter.

Miljövärnpliktiga bör i första hand utbildas för det i krig ökade miljöhotet men också för att användas som räddnings- och röjningsstyrkor i fred och krig. Utbildningen skall, enligt förslaget, i slutskedet omfatta sex kompanier per miljöbrigad i två omgångar, dvs totalt tolv kompanier per brigad och år. I ledningen för utbildningen finns en utbildningsledare, en chef för rekognoscering och information och en kommandant. Under ledningen finns sex miljökompanier som innefattar en kompanichef, en miljötekniker, kompanitekniker, en adjutant samt tolv utbildare. Miljöteknikern står även i nära kontakt med Räddningsverket men även med forskare. Till stöd för sitt arbete har de en enhet för ekonomi, personal, materialavdelning, utspisning samt miljö- och försvarsvärnpliktiga.

⁽³⁵⁾ Lagförslag 1995/96. Total översyn av försvaret.

⁽³⁶⁾ Utbildning av värnpliktiga för miljö tjänst och utbildning av miljövärnpliktiga, Borås miljöbrigad.

⁽³⁷⁾ Utbildningsförslaget är baserat på regementet i Borås, men kan även tillämpas på andra förband.

Som ett första steg ges gruppcheferna en ledarskapsutbildning, samt viss grundläggande utbildning i miljövårdsarbete.

I inledningsstadiet av utbildningen bör soldaterna ges en grundläggande soldat- och miljövårdsutbildning med tyngdpunkt på soldatutbildning och fysisk träning. Därefter genomförs en miljöutbildning samt materialtjänst inriktad på soldaternas respektive befattningar. Slutskedet av utbildningen utnyttjas till beställda, dvs planerade miljöinsatser. Under grundutbildningen kan miljövärnpliktiga även utnyttjas utöver planerade miljöinsatser vid akuta miljökatastrofer till bistånd för samhället vid skogsbränder, snöstormar, jordskred, m.m.

Med en miljöbrigad i funktion hade snabbt effektiva insatser kunnat ske vid översvämningarna i Polen, Tjeckien och Tyskland 1997, vid dammolyckan i Spanien och vid jordskreden i Italien 1998.

Efter grundutbildningen i fredstid och vid krig bör de utbildade under fem år efter utbildningen ha en inställelseberedskap på 24-48 timmar vid miljökatastrof eller annan akut situation för samhället. Detta kan ske under pliktlag eller efter frivilligt åtagande.

I operativt sammanhang är miljövårdskompaniet ett rörligt förband vars huvuduppgift är att inom och utom nationens gränser genomföra sanering av svenska kommuners och annan nations framförda önskemål om sanering. (Enbart i Sverige finns 10.000 ”miljöbomber” av olika slag som behöver saneras.) Kompaniet ska lösa sina uppgifter självständigt eller i samverkan med andra kompanier och enheter ur Räddningsverket under ledning av Räddningsverket och/eller uppdragsgivande kommun. Kompaniet skall med egna transportresurser kunna omgruppera mellan olika uppgifter inom landet med en uthållighet som motsvarar tre dygns insats.

Precis som vid uppdrag som FN-soldat i fredsbevarande tjänst, kan också miljövärnssoldater tjänstgöra internationellt och precis som FN-soldaterna avge en frivilligförsäkran.

19 maj 1995

B4-0551/95

FÖRSLAG TILL RESOLUTION från Rehn Rouva om möjligheten att kunna använda militära resurser för miljöändamål, införlivat efter beslut av utskottet för utrikes-, säkerhets- och försvarsfrågor.

Europaparlamentet utfärdar denna resolution av följande skäl:

- A. Dagens internationella miljöproblem är nya källor till osäkerhet och konflikter.
  - B. Dessa förändringar bör ha konsekvenser för hur man upprätthåller och skapar säkerhet, såväl till innehåll som form, det vill säga säkerhets- och försvarspolitikerna.
  - C. Det är nödvändigt att ändra inriktning på säkerhets- och försvarspolitikens syften och resurser.
  - D. För detta initiativ är det nödvändigt att mobilisera tillräckliga resurser för att effektivt kunna möta miljöskyddsutmaningen. Militären har en unik potential att öka kapaciteten för att nå detta mål.
  - E. För Europeiska unionen skulle initiativet att utnyttja militära resurser för miljöändamål vara en möjlighet att gå i spetsen för nya och fredliga metoder.
  - F. Kostnaderna för att genomföra dessa strategier skulle kunna uppgå till 774 miljarder dollar för de kommande tio åren, och detta visar att samarbete krävs.
  - G. En ny uppsättning av hittills utforskade möjligheter har öppnats av den nya internationella situationen, den politiska avspänningen och den militära nedrustningen.
1. Parlamentet föreslår att en europeisk handlingsplan skall utarbetas för att integrera militära resurser i miljöstrategier.

26 november 1998

YTTRANDE

(artikel 147 i arbetsordningen)

till utskottet för utrikes-, säkerhets- och försvarsfrågor

om förslag till resolution om miljö, säkerhet och utrikespolitik (betänkande av Theorin)

Utskottet för miljö, folkhälsa och konsumentskydd

Föredragande: Karl-Erik Olsson

ÄRENDETS GÅNG

Vid utskottssammanträdet den 20 juli 1998 utsåg utskottet för miljö, folkhälsa och konsumentskydd Karl-Erik Olsson till föredragande.

Vid utskottssammanträdena den 12 oktober och den 25 november 1998 behandlade utskottet förslaget till yttrande.

Vid det sistnämnda sammanträdet antog utskottet nedanstående slutsatser med 26 röster för, 2 röster mot och 1 nedlagd röst.

Följande deltog i omröstningen: Kenneth Collins (ordförande), Dybkjær (vice ordförande), Olsson (föredragande), d'Aboville, Blokland, Bowe, Breyer, Cabrol, Correia, Eisma, Estevan Bolea (suppleant för Bébéar), Flemming, Florenz, González Álvarez, Graenitz, Hulthén, Kuhn, Lange (suppleant för Díez de Rivera Icaza), Leopardi, McKenna, Oomen-Ruijten, Pimenta (suppleant för Burtone), Pollack, Roth-Behrendt, Tamino, Trakatellis, Valverde López, Virgin och White.

1. INLEDNING

Sovjetunionens kollaps, det kalla krigets slut och den följande nedrustningen har lett till att de globala militärutgifterna minskat med 34% sedan 1988 ⁽³⁸⁾. Stora ekonomiska resurser har frigjorts genom de militära nedskärningarna samtidigt som faktorer som försörjningskriser, ekologiska obalanser migration, nationalism, etniska konflikter och internationell brottslighet utgör ett allt större hot mot den internationella stabiliteten. Andra faktorer som påverkar den säkerhetspolitiska utvecklingen på lång sikt är t.ex. miljöförstöring och färskvatten- och livsmedelsbrist.

⁽³⁸⁾ Källa: Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). 1988 uppgick de globala militärutgifterna till 1 066 miljarder dollar, 1997 uppskattade SIPRI att militärutgifterna uppgick till 704 miljarder dollar.

Detta understryker behovet av att miljöhänsyn integreras i det säkerhetspolitiska tänkandet i större utsträckning och visar på att miljöinvesteringar är en mycket viktig del i strävandena för att uppnå säkerhetspolitisk stabilitet i framtiden.

2. KOMMENTARER

Det finns idag inget direkt militärt hot mot Europa och risken för ett storkrig är obefintlig. Samtidigt har en rad andra icke-militära hot tillkommit, bland annat den pågående miljöförstöringen. Färskvattenbrist, ökenspridning, klimatförändringar och olyckor vid kemiska industrier och kärnkraftverk är reella hot mot den internationella säkerheten. Rätten till de krympande naturresurserna är inte längre i huvudsak ett maktpolitiskt instrument utan ofta själva källan till internationella konflikter.

Detta ställer krav på att det Europeiska säkerhets- och försvarsbegreppet utvidgas till att i större utsträckning ta hänsyn till miljöhot. Den militära sektorn kan bidra med resurser och kompetens till att förbättra miljöskyddet, t.ex. genom satellitövervakning, sanering vid industri- och kärnkraftsolyckor och insatser vid naturkatastrofer. Föredraganden anser dock att den förändrade hotbilden främst bör mötas genom en omfördelning av budgetmedel från det militära försvaret till miljöskyddande insatser i det civila samhällets regi, exempelvis genom förebyggande miljöinsatser, sanering av mark- och vattenområden, utökad räddningstjänst och katastrofberedskap och genom ökat internationellt miljöbistånd.

Det militära försvaret och industrin har en betydande negativ inverkan på miljön, t.ex. medför militära transporter betydande utsläpp av växthusgaser och försurande ämnen och militära övningsfält uppvisar vanligen stora skador på den biologiska mångfalden och måste ofta saneras innan de kan tas i civilt bruk. Trots sin miljöpåverkan har det militära försvaret traditionellt inte lytt under det civila samhällets miljölagstiftning. Beroende på den allt större miljöbelastningen bör också det militära försvaret underkastas existerande miljölagstiftning samt ansvara för sanering av områden som skadats av tidigare militär verksamhet. Det militära försvarets miljöanpassning kan också förbättras genom fastställande av miljömål och miljöutbildning av den egna personalen.

Ett av de potentiellt allvarligaste miljöproblemen till följd av den globala nedrustningen är den bristande kontrollen över avfall från tidigare kärnvapenhantering och lager av biologiska och kemiska stridsmedel. Ofta är det betydligt dyrare att destruera vapen än att producera dessa. För till exempel kemiska vapen är destruktionskostnaden upp till tio gånger större än produktionskostnaden.

Den kaotiska ekonomiska situationen i Ryssland och i de tidigare Sovjetrepublikerna har lett till bristande kontroll över och lagring av övertaliga vapen samt att destruktionskostnader har försenats. Föredraganden uppmanar därför medlemsländerna att verka för ett utökad internationellt samarbete, inom ramen för t.ex. Förenta Nationerna och Partnerskap för fred, i syfte att destruera dessa vapen på ett så miljövänligt sätt som möjligt.

Eftersom försvarsindustrin i många av EU:s medlemsländer är regionalt koncentrerad kan den pågående militära nedrustningen leda till betydande regionalpolitiska kriser. EU och medlemsländerna bör därför öka sina ansträngningar att ställa om militär produktion och teknik till civila produkter och tillämpningar genom både nationella och EU-finansierade program.

SLUTSATSER

Utskottet för miljö, folkhälsa och konsumentskydd uppmanar utskottet för utrikes-, säkerhets- och försvarsfrågor att som ansvarigt utskott införliva följande slutsatser i sitt betänkande.

- A. Konflikter i hela världen är huvudsakligen inomstatliga snarare än mellanstatliga. Då mellanstatliga konflikter uppstår gäller de i ökad utsträckning tillgång till grundläggande, nödvändiga resurser, i synnerhet vatten, livsmedel och bränsle.
- B. Tillgång till dylika nödvändiga naturresurser är automatiskt förbunden med försämring av miljön och miljöförstöring genom en relation som är såväl präglad av orsak som av verkan. Man kan alltså logiskt sluta sig till att konfliktförebyggande i ökad utsträckning måste ställa dessa problem i centrum.
- C. Det ökade trycket när det gäller mark, för såväl odling som bosättning, som historiskt sett utgör en viktig orsak till spänningar och konflikter, beror i ökad utsträckning på en försämring av miljön och då särskilt klimatförändring och som en följd därav höjda havsnivåer.
- D. Alla dessa faktorer, som huvudsakligen drabbar de fattigaste och mest sårbara befolkningarna i världen, leder hela tiden till en ökning av antalet s.k. miljöflyktingar, vilket dels innebär ett direkt tryck på EU:s politik när det gäller immigration och rättsliga frågor, utvecklingsbistånd och utgifter för humanitärt bistånd, dels innebär en indirekt ökning av EU:s säkerhetsproblem genom regional instabilitet i övriga delar av världen.
- E. Enligt ingående internationell forskning som sammanställts och publicerats av Climate Institute i Washington överstiger antalet miljöflyktingar nu antalet traditionella flyktingar (25 miljoner jämfört med 22 miljoner); denna siffra förväntas vara fördubblad år 2010 och skulle i värsta fall kunna vara betydligt högre.
- F. Problemet med miljöflyktingar utgör endast ett symptom på en humanitär katastrof av mycket större omfattning, nämligen de 1,3 miljarder människor som lever i absolut fattigdom enligt FN:s definition; mer än en fjärdedel av dessa människor försöker överleva i områden som miljömässigt är extremt sårbara och som lämnar det största bidraget till globala miljöproblem som avskogning och ökenspridning.
- G. Trots att hanteringen av frågor av global betydelse sedan det kalla krigets slut i stort sett har lösgjorts ur sin tidigare dominerande ideologiska kontext och nu i mycket mindre grad styrs av frågor om militär jämvikt, avspeglas detta ännu inte i FN:s system för global styrelse vilket bör åstadkommas genom att man betonar behovet av en säkerhetspolitik som består av effektiva och sammanhängande militära och icke militära komponenter.
- H. Icke desto mindre är tonvikten beträffande en växande andel av FN:s verksamhet när det gäller globala politiska och säkerhetsrelaterade frågor huvudsakligen icke militär och förknippad med förhållandet mellan handel, bistånd, miljö och hållbar utveckling.
- 1. Parlamentet uppmanar kommissionen att inför rådet och parlamentet, i enlighet med vad som föreskrivs i Amsterdamfördraget, lägga fram en gemensam strategi som förenar GUSP-aspekterna med EU:s politik beträffande handel, bistånd, utveckling och

internationella miljöfrågor från år 2000 till år 2010 för att ta itu med följande enskilda problem och förhållandet dessa emellan:

- a) Jordbruks- och livsmedelsproduktion samt en försämring av miljön,
  - b) vattenbrist och gränsöverskridande vattenförsörjning,
  - c) avskogning och återställande av kolsänkor,
  - d) arbetslöshet, otillräcklig sysselsättning och absolut fattigdom,
  - e) hållbar utveckling och klimatförändring,
  - f) avskogning, ökenspridning och befolkningstillväxt,
  - g) sambandet mellan de ovan uppräknade frågorna och växthuseffekten och de humanitära och miljömässiga effekterna av en ökning av antalet incidenter beroende på extrema väderförhållanden,
2. anser att EU:s gemensamma strategi bör beakta var och en av de ovannämnda faktorerna i samband med dess individuella eller kollektiva bidrag till nivån för den internationella brottsligheten, särskilt narkotikasmuggling, ökat tryck vad gäller immigration till EU och deras inverkan på EU:s utrikes-, utvecklings- och säkerhetspolitik med hänsyn till deras effekter på den regionala stabiliteten och utvecklingen,
  3. konstaterar att miljöproblemen är det största hotet mot mänskligheten idag och att den nuvarande säkerhetspolitiska hotbilden sträcker sig utöver klassiska maktkonflikter till att även innefatta icke-militära hot som försörjningskriser och ekologiska obalanser,
  4. konstaterar att förebyggande miljöinsatser är ett viktigt säkerhetspolitiskt instrument; uppmanar därför medlemsländerna att definiera miljö- och hälsomål i sina långsiktiga försvars- och säkerhetspolitiska bedömningar, i sin militära forskning och i sina handlingsplaner,
  5. erkänner arméns viktiga roll i ett demokratiskt samhälle och dess uppgifter när det gäller att försvara landet liksom det faktum att fredsbevarande och fredsskapande initiativ kan ge ett viktigt bidrag när det gäller att undvika miljöskador,
  6. uppmanar medlemsländerna att tillämpa det civila samhällets miljölagstiftning för all militär verksamhet samt att det militära försvaret skall ansvara för och bekosta undersökning, uppröjning och sanering av områden som skadats av tidigare militär verksamhet så att dessa områden åter kan tas i civilt bruk; detta är särskilt viktigt med tanke på den omfattande dumpningen av kemiska och konventionella vapen längs EU:s kuster,
  7. uppmanar samtliga medlemsländer att formulera miljö- och hälsomål och handlingsplaner för förbättringar av miljö- och hälsoarbetet i respektive lands försvarsmakt,
  8. noterar den drastiska förändringen av den globala säkerhetspolitiska situationen som skett till följd av det kalla krigets slut och det minskade behovet av militära resurser; uppmanar medlemsländerna att genomföra en kraftfull omfördelning av budgetmedel från den militära sektorn, inbegripet direkt och indirekt militärrelaterad forskning, till andra sektorer som räddningstjänst, katastrofberedskap, vatten- och marksanering, förebyggande miljöarbete och åtgärder för att skydda allmänheten, samt att inom den militära sektorn inrätta särskilda miljöförsvarsregementen som snabbt kan mobiliseras vid katastrofer,

9. betraktar radioaktiva energikällor i rymdfarkoster inom såväl militära som civila rymdprogram (t.ex. Casini som kommer att passera jorden under nästa år) och den fortsatta utvecklingen av "stjärnornas krig"- system utgör en betydande miljörisk, och uppmanar till att dylik verksamhet omedelbart skall upphöra, i synnerhet som det nu är möjligt att för nästan alla uppdrag ersätta dessa energikällor med solceller,
10. noterar att ett av potentiellt allvarligaste miljöhoten i EU:s närområde är den bristande kontrollen över avfall från kärnvapenhantering och lager av biologiska och kemiska stridsmedel samt sanering efter militär aktivitet; understryker vikten av att medlemsländerna verkar för ett utökat internationellt samarbete, till exempel inom ramen för FN och Partnerskap för fred, i syfte att destruera dessa vapen på ett så miljövänligt sätt som möjligt,
11. betraktar det system för påverkan på jonosfären, HAARP, som placerats i Alaska och utvecklats av Förenta staternas militär, och som endast utgör en del av den utveckling som skett när det gäller att ta fram och placera ut elektromagnetiska vapen för såväl extern som intern säkerhet, som ett exempel på det allvarligaste framtida militära hotet mot den globala miljön och mänsklig hälsa, eftersom den syftar till att ingripa i den mycket känsliga och energetiska delen av biosfären i militärt syfte samtidigt som alla konsekvenser härav inte är kända, och uppmanar kommissionen, rådet och medlemsstaterna att utöva påtryckningar på Förenta staternas regering och på Ryssland samt varje övrig stat som är involverad i dylik verksamhet så att denna verksamhet upphör och en global konvention mot dylika vapen inrättas,
12. uppmanar särskilt till inrättandet av en internationell konvention som förbjuder all forskning och utveckling, militär såväl som civil, av vapen som avser att tillämpa kunskap om kemisk-, elektrisk- eller ljudpåverkan på den mänskliga hjärnan för att möjliggöra en manipulering av mänskliga individer, inbegripet ett förbud mot att dylika system utplaceras,
13. anser med hänsyn till vad som sagts ovan att det hot mot den globala miljön som uppstår genom kärnvapnens existens och genom potentiella olyckshändelser eller användning utan officiellt tillstånd nu avsevärt överstiger varje tänkbart försvars- och säkerhetspolitiskt hot mot de fem officiella kärnvapenmakterna, såsom dessa definieras i fördraget om icke-spridning av kärnvapen, av det slag som kärnvapnen ursprungligen var avsedda att motverka,
14. anser, med hänsyn till de särskilt problematiska förhållanden som råder i staterna i före detta Sovjetunionen, att det hot mot såväl den globala som den lokala miljön som består i att skicket försämras på de kärnvapen och kärnmateriel som fortfarande finns kvar i dessa stater innebär att det uppstår ett i ännu högre grad trängande behov av att prioritera ett fortsatt avskaffande av kärnvapen,
15. uppmanar rådet och i synnerhet Storbritanniens och Frankrikes regeringar att inom ramen för fördraget om icke-spridning av kärnvapen och nedrustningskonferensen gå i spetsen när det gäller fortsatta förhandlingar i riktning mot ett fullständigt genomförande av åtagandena om ett gradvis avskaffande av kärnvapen för att snarast uppnå en nivå där lagren av kvarvarande vapen i mellantiden inte utgör något hot mot den globala miljöns integritet och hållbarhet,
16. noterar att kraftig minskade försvarsutgifter kan leda till betydande regionala störningar och uppmanar medlemsländerna att intensifiera sina insatser för att ställa om militär produktion

och teknologi till civila produkter och tillämpningar genom både nationella program och gemenskapsinitiativ som KONVER-programmet,

17. uppmanar rådets ordförandeskap och kommissionen att i enlighet med artikel J 7 i Fördraget om Europeiska unionen meddela parlamentet unionens ståndpunkter beträffande de konkreta punkterna i denna resolution inom ramen för de kommande sammanträdena i FN och i dess olika instanser och organ, i synnerhet 1999 års förberedande kommitté för fördraget om icke-spridning av kärnvapen, nedrustningskonferensen och alla övriga relevanta internationella forum,
18. uppmanar rådet att öka sina insatser när det gäller att verka för att USA, Ryssland, Indien och Kina omedelbart undertecknar Ottawa-avtalet från 1997 om förbud mot personminor.